

Neki društveno-politički stavovi seoske omladine

Prof. dr Mladen Zvonarević

1) UVOD

Istraživanje, o kojemu govorimo u ovoj studiji, izvršeno je u proljeće 1968. godine na republičkom uzorku seoske omladine, a u okviru redovnih ispitivanja javnog mnjenja koje vrši Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

U većini dosadašnjih istraživanja seoske omladine kod nas, uzorci, koji su bili korišteni, uzimani su manje-više prigodno, dok je na pravim slučajnim uzorcima, koji bi bili reprezentativni za čitavu populaciju, izvršen vrlo mali broj istraživanja. Zbog toga su podaci o kojima ovdje govorimo od još većeg interesa, budući da nam daju solidan osnov za odgovarajuće projekcije i ekstrapolacije.

Radi boljeg razumijevanja rezultata pokazat ćemo neke osnovne socio-demografske karakteristike našega uzorka:

Starost ispitanika:

15 do 17 godina	29%
18 do 21 godine	40%
22 do 25 godina	31%

Školska sprema:

Bez ikakve školske spreme	1,0%
Nepotpuna osnovna škola (manje od 4 razreda)	8,7%
Osnovna škola	66,6%
Industrijska škola i škola učenika u privredi	9,1%
Srednja stručna škola	9,1%
Gimnazija	4,3%
Viša, visoka škola i fakultet	1,1%

Regionalna pripadnost:

Zbog prirode uzorka, kojim smo se služili, mogli smo teritorij naše republike podijeliti samo na dvije regije:

Sjeverna regija, kojoj pripadaju svi krajevi sjeverno od Save, te Banija sa Siskom.

Južna regija, kojoj pripadaju svi ostali dijelovi SR Hrvatske.

Imovno stanje ispitanika:

Za utvrđivanje imovnog stanja nismo se služili nikakvim »objektivnim« pokazateljima (mjesečni prihod, prihod po glavi porodice ili slično), nego procjenom samog ispitanika na temelju slijedećeg pitanja:

»Kakav je, po Vašoj ličnoj procjeni, Vaš imovinski položaj?«

Znatno slabiji od većine ljudi	12,6%
Nešto slabiji od većine ljudi	18,3%
Kao većine ljudi	49,3%
Nešto bolji od većine ljudi	16,5%
Znatno bolji od većine ljudi	2,8%
Bez odgovora (BO)	0,5%

Kao što se vidi, distribucija odgovora na ovo pitanje slijedi izvanredno tačno normalnu krivulju, s time da postoji razumljivi pomak prema slabijim procjenama. Ovo je i razumljivo, ako znamo da je, na žalost, krivulja našega materijalnog standarda zaista pomaknuta u tome smjeru. Iz ovoga rezultata slijede najmanje tri važna metodološka zaključka, na koja bismo htjeli ovdje ukazati:

- a) Ovako pravilna distribucija najbolji je dokaz da je opravdano uzimati *subjektivnu* procjenu imovnog stanja ispitanika, kao polaznu tačku ovakovih istraživanja, jer ispitanici mogu veoma realno procijeniti taj svoj položaj.
- b) Prihvaćanje subjektivne procjene je tim opravdanije, što se čovjek u svojem ponašanju ne rukovodi objektivnom situacijom, nego subjektivnom percepcijom te situacije.
- c) Činjenica, da su svi ispitanici (osim svega 0,5%) odgovorili na ovo pitanje — što predstavlja najmanji procenat od svih neodgovorenih pitanja — pokazuje da ispitanici znaju, i voljni su, na to pitanje bez sustezanja odgovarati.

U ovome uvodnom dijelu želimo naglasiti i to da je naše istraživanje imalo karakter jednog prvenstveno ekstenzivnog istraživanja, što nam omogućava da pojedine probleme produbimo u onoj mjeri, u kojoj bi to bilo važno i potrebno.

Između niza problema, koji su dodirnuti u spomenutom istraživanju, spomenućemo samo neke:

- a) *Opće političke stavove*, u koje smo uključili stav seoske omladine prema samoupravljanju, prema budućnosti svjetskog mira i prema vremenu u kojem živi.
- b) *Stav prema religiji*, u kojem smo pokušali dati neke komparacije seoske i gradske omladine,
- c) *Stavove prema nekim ličnim problemima*, kao što su život na selu, putevi napredovanja u našem suvremenom društvu i izbor bračnog druga.
- d) *Odnosi među generacijama*, koje smo dodirnuli kroz pitanje o sukobu generacija i pitanje o utjecaju mladih na društveni život kod nas.

Među ozbiljne nedostatke ovog istraživanja spada nedostatak komparativnih podataka za neke druge slojeve omladine, bez kojih podaci o seoskoj omladini ne govore onoliko koliko bi to inače mogli (osim u slučaju stava prema religiji). Međutim, sama svrha istraživanja nije bila prvobitno tako postavljena, da se više nisu mogle unijeti potrebne izmjene.

2) OPCI POLITIČKI STAVOVI

U ovu grupu ušla su ona pitanja iz istraživanja, koja se odnose na aktuelne političke i slične probleme, za koje smo pretpostavljali da su od posebnog značaja za omladinu na selu, kao i u gradu.

Mišljenje o samoupravljanju

Nema više nikakve sumnje da je samoupravljanje centralno pitanje našeg suvremenog socijalističkog razvitka, i da je upravo zbog toga veoma važno znati što o njemu misli slijedeća generacija samoupravljača. U našem slučaju ovo je pitanje imalo poseban značaj, budući da se ovdje radi o seoskoj omladini, koja ima znatno manje kontakta sa samoupravljačkom praksom nego što ga ima gradska omladina, te se zato prema njemu može više postaviti kao prema jednom općem društvenom principu, a manje kao prema vlastitoj životnoj praksi.

Pitanje o samoupravljanju je glasilo:

Neki smatraju da je samoupravljanje najvažniji temelj u izgradnji socijalizma, dok drugi misle da se socijalizam može izgraditi i na drugačijim temeljima. Što Vi o tome mislite?

	Seoska oml.	Opća pop.
Samoupravljanje je najvažnije	49%	50%
Socijalizam moguće izgraditi i bez samoupravljanja	8%	8%
Nemaju određeno mišljenje i b. o.	43%	42%

U gornjim rezultatima usporedili smo podatke dobivene na seoskoj omladini sa podacima dobivenim na općoj populaciji čitave republike (tj. sve stanovništvo iznad 18 godina starosti) u istom vremenskom periodu (proljeće 1968).

Odmah pada u oči da se distribucija rezultata omladine uopće ne razlikuje od distribucije dobivene u općoj populaciji. Ovime, dakako, ostavljamo po strani one veoma velike razlike koje se javljaju među pojedinim kategorijama opće populacije (npr. selo—grad, mlađi—stariji itd.), i možemo samo konstatirati, da je u ovome pitanju seoska omladina začuđujućom tačnošću reflektirala raspoloženje republičke populacije.

Kao što se vidi dalje, tek nešto više od polovine naših ispitanika izjasnilo se je o ovome pitanju (sada se zadržavamo isključivo na interpretaciji odgovora seoske omladine), a od tih 49% smatra da je samoupravljanje najvažnije, dok 8% misli da je socijalizam moguće izgraditi i bez njega. U tom smislu, možemo biti sasvim zadovoljni s raspoloženjem naših ispitanika. Međutim, činjenica da se čitavih 43% uzdržalo od određenog odgovora, jasno govori da je ideja o samoupravljačkom socijalizmu zapravo veoma slabo prodrla u krugove omladine na selu.

Doduše, činjenica je da ta omladina nema zaista nikakvog direktnog iskustva sa samoupravljačkom praksom, jer za to na selu nema baš niti mnogo prilike. Ipak, taj veliki broj »neopredjeljenih« ispitanika govori, da je naše upoznavanje i propagiranje samoupravljačkog socijalizma u toj sredini nedovoljno i nepotpuno.

Ukrštanje ovoga pitanja s nekim socio-demografskim varijablama pokazalo je slijedeće:

1) *Po spolu* se prema samoupravljanju pozitivnije izjašnjavaju muškarci nego žene. Budući da znamo specifični položaj ženske omladine, koja na selu ima još manje kontakta sa samoupravljačkom praksom i političkim zbivanjima nego muški omladinci, nije pretjerano reći da je možda upravo veća izloženost i učešće u političkom i društvenom životu onaj najvažniji faktor koji doprinosi pozitivnom opredjeljivanju za samoupravljanje.

2) *Po starosti*, najmlađa dobna skupina (do 17 godina) odgovorila je najnepovoljnije o samoupravljanju. Mislimo da ovo također podržava tezu koju smo maločas iznijeli, da s porastom stupnja učešća u životu zajednice — a stariji omladinci u njemu učestvuju više nego mlađi — raste i pozitivan stav prema samoupravljanju.

3) *Po školskoj spremi* vidimo gotovo linearnu tendenciju: što su više školovani, tim se pozitivnije naši ispitanici izjašnjavaju o samoupravljanju (72% onih s višim obrazovanjem prema 27% onih s nepotpunom osnovnom školom i bez škole). Ovo je veoma značajan podatak, jer govori o važnosti obrazovanja, ne samo kao faktora osposobljavanja za proizvodnju, nego i faktora političkog opredjeljivanja omladine.

4) *Po imovinskom stanju* oni koji su slabijeg imovnog stanja u prosjeku slabije ocjenjuju samoupravljanje. Ovo je donekle razumljivo, kada znamo da su ti ispitanici općenito manje zadovoljni svojom životnom situacijom, što nužno projiciraju i na samoupravljanje, kao vladajući sistem u društvu.

5) *Po regionalnoj pripadnosti*, Južna regija se izjašnjava znatno negativnije o samoupravljanju od Sjeverne regije. Mislimo da je ovo usko povezano sa slabijom industrijalizacijom te regije, s općenito nižim stupnjem obrazovanja i drugim sličnim faktorima.

Budućnost svjetskog mira

U ovo naše nemirno vrijeme, ne samo odrasle nego još i više omladinu, veoma mnogo zabrinjava sudbina svjetskog mira. Mnogi psiholozi i sociolozi smatraju da se upravo zbog stalne prijetnje ratnog požara omladina ponekada ponaša na socijalno neadekvatan način, i da se jedan veliki dio omladinskih ispada može objasniti baš tom nesigurnošću za vlastitu budućnost. Ovo je bio razlog da smo postaviti pitanje:

»Što mislite o budućnosti svjetskog mira?«

Mir će biti trajno očuvan	9%
Nadam se da će mir biti očuvan	44%
Nisam siguran da neće biti rata	13%
Sigurno će doći do rata	11%
Nisam o tome razmišljao	22%
Bez odgovora	1%

Kao što se vidi, odgovori su se kretali od bezrezervnog optimizma preko iznijansiranih alternativa, sve do bezrezervnog pesimizma. Kod analize ovoga pitanja upada u oči veoma mali broj ispitanika koji nisu odgovorili (svega 1%), ali i relativno veliki broj onih koji »nisu o tome razmišljali«. Ako imamo na umu da se u ovom slučaju radi pretežno o omladincima sa

slabijom školskom naborazbom, onda nas taj podatak ne može iznenaditi, jer jasno da takvi omladinci ne mogu u dovoljnoj mjeri niti pratiti niti ocjenjivati svjetska zbivanja.

Među ostalim odgovorima pada u oči da su se naši ispitanici u velikoj mjeri izjasnili kao optimisti u pitanju budućnosti svjetskog mira, budući da je među onima koji su dali određeni odgovor na ovo pitanje, znatno više umjerenih i odlučnih optimista nego umjerenih i odlučnih pesimista (53% prema 24%). Možemo ovdje dodati i to da su se ženski ispitanici izjasnili nešto optimističnije od svojih muških vršnjaka, što treba, možda, donekle objasniti i mišljenjem da se muškaraca rat neposrednije tiče nego žena, koje u njemu ipak manje direktno učestvuju.

Zadovoljstvo s vremenom u kojem žive

Prva dva pitanja koja smo razmotrili u ovome odjeljku — pitanje o samoupravljanju i pitanje o ratu — odnosila su se na konkretne probleme današnjice: Na samoupravljanje, koje je centralni problem naše unutrašnje politike i na budućnost rata i mira, koje je najvažnije pitanje naše i svjetske vanjske politike. Treće pitanje na koje sada prelazimo nije više sasvim konkretno, nego smo njime željeli doznati generalni stav ispitanika prema onome što se zbiva u ovome našem vremenu. Ono je glasilo:

»Da li ste zadovoljni što živite upravo u ovo naše vrijeme?«

Više bih volio da sam živio ranije	7%
Više bih volio da se mogu roditi u budućnosti	19%
Volim što živim upravo u ovo naše vrijeme	73%
Bez odgovora	1%

Mislimo da se ovdje, prije svega, vidi onaj vječni optimizam omladine, koja usprkos svojem manjem ili većem nezadovoljstvu s određenim problemima i poteškoćama života, ipak »glasala« za sadašnjost u daleko najvećem broju.

Ostaje, međutim, ne mali broj onih koji bi željeli »pobjeći« iz sadašnjosti. Ako pogledamo ove odgovore, vidimo da je manji, iako ne beznačajan, dio onih koji bi se željeli vratiti u prošlost (7%), dok je znatno veći broj onih koji misle da su se prerano rodili, i više bi voljeli živjeti u budućnosti. S tačke gledišta psihologije mladenaštva, ova druga kategorija — oni koji su okrenuti ka budućnosti — sasvim je razumljiva, jer je prirodno i normalno da je omladina u tome pravcu okrenuta. Oni drugi, okrenuti ka prošlosti, pokazuju time ujedno i svoj pesimizam prema budućnosti, a vjerovatno kroz to izražavaju i svoj protest zbog onih nedostataka, kojih je puna ova naša sadašnjost — i domaća i internacionalna.

Rezimirajući odgovore na sva tri pitanja iz ovoga odjeljka, mislimo da možemo u osnovi ipak biti zadovoljni, jer je seoska omladina ispoljila progresivne tendencije, a za mnoga nerazumijevanja, koja su se također pojavila, vjerovatno je više kriva naša neadekvatna i neefikasna obrazovna i odgojna akcija, nego neki drugi »vanjski« faktori ili politička »nezrelost« same omladine.

3) STAV PREMA RELIGIJI

Mislimo da nije potrebno posebno naglašavati, koliko je važno doznati nešto pobliže o stavu seoske omladine prema religiji, jer se upravo u posljednje vrijeme veoma mnogo diskutira o pojačanom utjecaju crkve, osobito u seoskim regionima zemlje.

Budući da se ovdje radi o jednom veoma delikatnom pitanju, koje se odnosi na intimna uvjerenja čovjeka, dobivanje veritabilnog i istinitog odgovora nije uvijek sasvim jednostavno. Zbog toga smo se u ovome slučaju poslužili jednim indirektnim pitanjem, koje nam se pokazalo veoma validnim u nekim drugim sličnim ispitivanjima. Ovo pitanje je glasilo:

U našoj zemlji Ustavom je zagarantirana sloboda vjeroispovijesti. Znači li to da je religija čovjeku potrebna?

	Seoska omlad.	Grad Zagreb
Potrebna je	41%	35%
Nije potrebna	57%	60%
Bez odgovora	1%	5%

Ovdje smo usporedili rezultate dobivene na seoskoj omladini, s odgovarajućim rezultatima koje smo dobili u jednom istraživanju na školskoj omladini grada Zagreba u 1965. godini. Iako ovi podaci nisu potpuno komparabilni, ipak nam otkrivaju jednu veoma značajnu činjenicu. Naime, i seoska i gradska omladina gotovo s jednakom frekvencijom smatra religiju nepotrebnom, tj. zauzima prema religiji negativan stav. Doduše, u korist religije izjašnjava se još uvijek nešto manje od polovine seoske omladine, ali je ovo ipak znatno manje nego što u svojim diskusijama iznose neki »prognozeri«.

Čitava slika odnosa seoske omladine prema religiji postat će nam jasna ako ukrstimo ovo pitanje s nekim socio-demografskim varijablama. Rezultati tih ukrštavanja pokazali su slijedeće:

a) *Po spolu*, muškarci su manje raspoloženi u korist religije nego žene (odnos je 38% kod muškaraca prema 43% kod žena). Ovu razliku moglo se i očekivati, samo što smo smatrali da će ona biti znatno veća u korist muškaraca. Činjenica da to nije tako, veoma je ohrabrujuća i govori, možda, u prilog gledišta da je u mlađoj generaciji — čak i u selima — razlika između shvaćanja muške i ženske omladine manja nego što je bila u generaciji njihovih roditelja, a da se ranije i ne spominje.

b) *Po starosti* nema nikakvih bitnih razlika između raznih dobnih skupina omladine, što govori da je u ovome pitanju mlada generacija prilično homogena.

c) *Po školskoj spremi* postoji jasan trend, koji usko prati stupanj obrazovanja. Naime, najmanje školovani omladinci pokazuju najskloniji stav prema religiji (s nesvršenom osnovnom školom takvih ima 56%), dok oni najškoloraniji pokazuju najmanju sklonost (svega 7%). Ovo je samo još jedan dokaz za staru istinu, da je solidno prosvjećivanje najbolji lijek protiv religioznih predrasuda.

d) *Po imovnom stanju* najveću sklonost prema religiji pokazuju oni, koji su »prosječnog« imovnog stanja, dok oni koji stoje »bolje« ili »lošije« u većem procentu odbacuju religiju. Doduše, ova diferencija je veoma malena, tako da je možemo gotovo zanemariti, i zato bi neki dalekosežniji zaključci u tome smislu bili preuranjeni.

e) *Po regionalnoj pripadnosti*, Sjeverna regija je nešto sklonija religiji nego Južna regija. Mislimo da se ovo mora u prvome redu objašnjavati time,

što se u Južnoj regiji nalazi relativno više omladine pod utjecajem pravoslavne religije, koja je zbog svoje manje militantnosti imala oduvijek manjeg utjecaja na omladinu nego što je to slučaj s katolicizmom.

Možemo ovdje, konačno, dodati i još jednu općenitiju primjedbu. Naime, u posljednje vrijeme se veoma mnogo govori kako razni crkveni »pastiri« — osobito katolički — uspijevaju okupljati oko sebe veći broj omladine, napose na raznim priredbama i aktivnostima religiozno-zabavnog karaktera. Ovo je, vjerovatno, istina, no upravo zbog toga naši podaci ukazuju na osobito važnu činjenicu, da *okupiti* omladinu još ne znači i *djelovati* na nju. Ovo je iskustvo, uostalom, već davno stekla i naša omladinska organizacija, koja je manje-više uvijek uspijevala omladinu *okupljati*, ali je efekat *djelovanja* na tu okupljenu omladinu bio često manji, nego što se očekivalo.

Čini nam se, da se nešto slično događa sada i ovim vjerskim organizatorima omladine, koji toj omladini uspijevaju pružiti razonodu, ali ne uspijevaju uvijek to iskoristiti za svoje krajnje ciljeve religioznog odgoja i utjecaja. Naravno, daleko smo od toga da potcjenjujemo moguću opasnost od preširokog okupljanja omladine pod okriljem raznovrsnih »pastira«, ali nismo skloni niti pretjeranoj uzbuni, koja se oko toga podiže.

4) USPOREDBA ŽIVOTA NA SELU I ONOGA U GRADU

Tendencija za napuštanje sela i prelaskom u grad, predstavlja danas jednu od glavnih psihosocijalnih karakteristika seoske omladine. Ostavljajući ovaj čas po strani sve one složene društvene faktore i procese koji do toga dovode, želimo se zadržati samo na jednoj *subjektivnoj* strani toga problema. Želimo, naime, samo pokazati, kako se ova omladina općenito odnosi prema životu na selu, i što očekuje od eventualnoga prelaska iz sela u grad.

S tim u vezi postavili smo našim ispitanicama nekoliko pitanja, od kojih je prvo glasilo:

Da li biste radije živjeli:

u gradu	42%
na selu	25%
svejedno mi je	32%
bez odgovora	1%
	<hr/>
	100%

Sasvim je očigledno da odgovori naših ispitanika nisu baš ohrabrujući. Naime, činjenica da gotovo polovina seoske omladine preferira život u gradu, a samo četvrtina život na selu, jasno govori da ti mladi ljudi ne vide svoju perspektivu tamo gdje bi trebalo, nego je traže u gradskim sredinama.

Doduše, sasvim je normalno, i to je uvijek bio slučaj, da jedan manji dio seoske omladine prelazi u gradove i tamo osniva svoju trajnu ekonomsku i porodičnu egzistenciju. Međutim, ne bi bilo normalno da to učini polovina seoske omladine, jer ako bi se takav trend realizirao, — što, dakako, neće biti moguće — to bi dovelo već u slijedećoj generaciji do gotovo potpune depopulacije seoskih regiona, koja je već i onako ozbiljno ugrozila neke naše krajeve.

Nema nikakve sumnje da se većini onih, koji bi željeli živjeti u gradu, ta želja neće ispuniti. To, međutim, samo po sebi ne bi bilo zabrinjavajuće, kada ne bi istovremeno značilo da se na selu pojavljuje veliki broj »pri-

silnih stanovnika«, tj. onih koji tamo žive samo zato što nemaju drugog izbora. To mora imati ne samo negativne psihološke posljedice, nego i privredne i socijalne, jer nezadovoljan čovjek predstavlja stalni izvor problema i sebi i zajednici u kojoj živi.

Pored ovoga pitanja o tome gdje bi radije živjeli, postavili smo ispitanicima još i četiri pitanja *otvorenoga* tipa:

- Koje su dobre strane života na selu?
- Koje su loše strane života na selu?
- Koje su dobre strane života u gradu?
- Koje su loše strane života u gradu?

Odgovore koje smo dobili podvrgli smo analizi sadržaja, i načinili za njih odgovarajuću klasifikaciju. Evo prve grupe tih odgovora:

Dobre strane života na selu

1) Povoljni klimatski i prirodni uvjeti	24%
2) Mir i spokojstvo života	15%
3) Manji troškovi života	9%
4) Manje rada i obaveza, više slobode	9%
5) Nema dobrih strana života na selu	8%
6) Bolje perspektive života i rada	6%
7) Prijateljstvo i slaganje mještana	6%
8) Ostalo	3%
9) Bez odgovora	20%
	100%

Ako pogledamo listu gornjih odgovora, vidimo odmah jednu interesantnu činjenicu, naime, da su na prvo mjesto izbili opći prirodni uvjeti života na selu, a za njima psihološki faktori smirenosti toga života, i to s procentima koji znatno nadmašuju sve ostale osobine seoskog života. Nasuprot tome, osobine rada na selu potisnute su u drugi plan (manje rada i obaveza, bolje perspektive života i rada), što već samo po sebi ukazuje na to da su omladinci upravo tim karakteristikama pretežno nezadovoljni.

Značajno je i to da se među dobrim stranama života na selu pojavljuju i dobri međuljudski odnosi, koje ovi omladinci također prilično visoko cijene, osjećajući pri tome opasnosti i poteškoće anonimnosti u gradskoj sredini. Spomenimo također i 8% onih koji izričito kažu da život na selu nema nikakvih prednosti, što sigurno govori da se ovdje radi o onima koji zaista čeznu za gradskim životom.

Loše strane života na selu

1) Premalo razonode	31%
2) Loše komunalije	17%
3) Težak fizički rad	11%
4) Niski životni standard	9%
5) Zaostalost sredine	7%
6) Zastarjela shvaćanja	4%
7) Nemogućnost napredovanja	3%
8) Nema loših strana	3%
9) Ostalo	1%
10) Bez odgovora	14%
	100%

U općem poretku loših strana daleko najznačajnije mjesto zauzima odgovor »premalu razonode«. Ovaj podatak nas ne može iznenaditi s obzirom na to da se radi o omladini, za koju razonoda predstavlja jednu od glavnih

životnih preokupacija. Očigledno da »glad« za razonodom, toliko karakteristična za suvremenu omladinu, nije mimoišla niti onaj njen dio koji živi na selu.

Loše ceste, pomanjkanje sanitarnih i drugih higijenskih uređaja, također izaziva znatnu kritičnost prema životu na selu, što nas također ne iznenađuje, kada znamo da stvarna situacija u našim selima više nego opravdava ovakav stav.

Prilično veliki dio omladine oba spola žali se također i na težak fizički rad na selu. Nije, međutim, sasvim jednostavno reći, da li se iza takvih izjava stvarno krije *fizička* težina seoskih poslova, ili se krije općenito *potcjenjivački odnos* prema fizičkom radu kao »nižoj« vrsti posla, i težnja ka »nefizičkim«, »papirnatim« poslovima. No u svakom slučaju, ovo ostaje činjenica nad kojom se treba zamisliti.

Spomenimo ovdje, konačno, i to da se također značajan procenat žali na zaostalost seoske sredine i njenih shvaćanja, dakle na onaj konzervativizam, koji još uvijek karakterizira ruralne regije više nego urbane. Ovdje, međutim, ne iznenađuje to što se kod omladine javlja osuda toga konzervativizma, nego što broj onih, koji to izjavljuju, nije daleko veći. Očekivalo bi se, naime, da će upravo taj konzervativizam sredine u kojoj žive, mnogo više smetati omladinu nego što je to bio slučaj.

Dobre strane života u gradu

1) Razonoda i slobodne aktivnosti	49%
2) Životni standard	10%
3) Mogućnost školovanja	5%
4) Bolja zarada	5%
5) Ostalo	5%
6) Komunalije	3%
7) Zaposlenje	3%
8) Manje rada	3%
9) Sve dobro u gradu	4%
10) Bez odgovora	15%
	<u>100%</u>

Dobre strane života u gradu, kako su ih spominjali naši ispitanici, bit će — što je sasvim logično — u neku ruku obrnuta slika loših strana života na selu, koje su bile naprijed spominjane. To se ovdje i dogodilo, te je zato sasvim prirodno na prvo mjesto izbila razonoda, kao najupečatljivija prednost života u gradu. Daleko iza ovoga obilježja slijede — manje ili više izjednačena — sva ostala obilježja, do uključivo onih 2% ispitanika, koji daju čudnu izjavu da je u gradu »sve dobro«.

Loše strane života u gradu

1) Prenaseljenost i gužva	19%
2) Huliganstvo i razuzdanost	14%
3) Loše stambene prilike	9%
4) Velika skupoća	8%
5) Prebrz tempo života	7%
6) Nema loših strana	6%
7) Loši klimatski i prirodni uvjeti	5%
8) Nezaposlenost mladih	3%
9) Ne pozna grad	3%
10) Slaba zarada	2%
11) Ostalo	2%
12) Bez odgovora	22%
	<u>100%</u>

Kao što su dobre strane života u gradu zapravo obrnuta slika loših strana života na selu, tako su i loše strane života u gradu velikim dijelom obrnuta slika dobrih strana života na selu, iako je ova slika manje slična svojem »originalu«, nego što je to bilo u prvom slučaju.

Kod ovih podataka pada prije svega u oči to, da nema niti jednog obilježja koje bi tako izrazito odskakalo od ostalih, kao što je to bio slučaj u prijašnjim listama obilježja. I drugo, nije pretjerano reći da su seoski omladinci u svojim odgovorima veoma dobro dijagnosticirali gotovo sve osnovne slabosti i nedostatke suvremenog gradskog života, iako taj život poznaju samo površno i izdaleka.

Na prvo mjesto izbili su zaista osnovni problemi moderne urbanizirane civilizacije, a to su prenaseljenost i s njome povezana gužva i jurnjava kao i socijalno-patološke osobine modernih gradova simbolizirane u huliganstvu i sličnim pojavama. Interesatno je da su klimatski uvjeti, koji su bili na prvome mjestu kod dobrih strana sela, ostali ovdje relativno zanemareni (tj. nisu istaknuti kao veliki nedostatak gradskog života), a također je i nezaposlenost, kao problem mladih, očigledno potcijenjena.

Opće zaključke, koji se mogu povući iz odgovora naših ispitanika o njihovoj usporedbi seoskog i gradskog života, grupirat ćemo u dvije skupine. Naime, pokušat ćemo posebno ukazati na one momente koji seosku omladinu *privlače* gradskom životu, i na one koji je *privlače* seoskom. Prvu grupu je najlakše uočiti ako istovremeno uspoređujemo loše strane života na selu s dobrim stranama života u gradu, a drugu ako povežemo dobre strane života na selu s lošim stranama gradskog života.

Privlače omladinu iz sela u grad

- 1) Bolje mogućnosti za razonodu, koje su istaknute na prvom mjestu u svima listama odgovora.
- 2) Bolje mogućnosti zarade u gradu, i s time u vezi općenito viši životni standard (ovo, naravno, pod pretpostavkom da ne postoji problem nezaposlenosti).
- 3) Bolje mogućnosti za školovanje, jer su one u našem školskom sistemu zaista znatno slabije za omladinu na selu.
- 4) Bolje komunalije — ceste, higijensko-sanitarni uređaji, vodovod itd.
- 5) Rad u gradu nije toliko fizički težak, a i manje se radi. Naravno, pitanje je da li je ovdje mišljenje seoskih omladinaca baš opravdano, kao i to, da li se ovdje radi o čisto fizičkom, ili pak o socio-psihološkom aspektu rada i njegova vrednovanja.
- 6) Gradska sredina je manje konzervativna u svojim shvaćanjima.
- 7) Postoji bolja mogućnost za napredovanje u poslu, zvanju itd.

Privlače omladinu seoskom životu

- 1) Bolji prirodni i klimatski uvjeti seoskog života.
- 2) Život na selu je općenito mirniji i staloženiji, nema one gužve i tempa koji karakteriziraju gradsku sredinu.
- 3) Nema ni blizu toliko socio-patoloških pojava, kao što su huliganstvo i razne forme »razuzdanosti«.

- 4) Troškovi života su općenito manji.
- 5) Radne obaveze su manje krute, rad je slobodniji i samostalniji, nego što je to slučaj u gradu.
- 6) Odnosi među ljudima su bliži i prijateljskiji nego u gradskoj sredini, te čovjek nije onako izgubljen i anonimn, kao što je to tamo slučaj.

5) PUTEVI NAPREDOVANJA I IZBORA BRAČNOG DRUGA

Za lični život i ambiciju mladog čovjeka, koji tek stupa u život i pred kojim se tek nalazi zadatak »osvajanja mjesta pod suncem« sebi — i kasnije — svojoj porodici, veoma je značajno pitanje kako i na koji način osigurati sebi napredovanje u raznim oblastima: u zvanju, u društvenoj hijerarhiji itd. Zbog toga smo postavili omladinskom uzorku i slijedeća pitanja:

Od navedenih načina napredovanja u našem društvu, označite ona dva kojima se Vi najčešće služite:

	Označili	Nisu označili	
Marljivost i zalaganje u radu	73	27	100%
Sticanje viših kvalifikacija	58	42	100%
Isticanje svojih dobrih osobina	22	78	100%
Korištenje prijatelja i poznanstava	21	79	100%
Nesuprostavljanje pretpostavljenima	15	85	100%

Od navedenih načina napredovanja u našem društvu označite ona dva kojima se, po Vašem mišljenju, služi većina ljudi:

Korištenje prijatelja i poznanstava	63	37	100%
Sticanje viših kvalifikacija	37	63	100%
Isticanje svojih dobrih osobina	32	68	100%
Marljivost i zalaganje u radu	31	69	100%
Nesuprostavljanje pretpostavljenima	23	77	100%

Budući da su dva gornja pitanja na neki način komplementarna, to ćemo ih zajedno i analizirati, jer kroz to postaje jasnije značenje samih rezultata.

Uspoređenje odgovora pokazuje, prije svega, da se rang-lista načina, kojima se sami ispitanici služe, znatno razlikuje od one koju pripisuju »drugim ljudima«. Ako bolje pogledamo prvu listu, vidjet ćemo da ona tačno slijedi etičku vrijednost koju spomenuti načini predstavljaju u našem suvremenom sistemu vrednota. Naime, na prvom mjestu je »marljivost i zalaganje u radu«, a na posljednjem »nesuprostavljanje pretpostavljenima«, dakle jedan »kukavički« postupak. Korištenje prijatelja i poznanika (VIP!) nalazi se ovdje tek na pretposljednem mjestu.

U drugoj listi, gdje su dali svoje mišljenje o »većini ljudi«, mladi su na prvo mjesto stavili »korištenje prijatelja i poznanstava«, dok su »marljivost i zalaganje u radu« spali ovdje na pretposljednje mjesto, dakle tačno obrnuto nego u prvoj listi!

Kod ovoga želimo ukazati posebno na dvije stvari: prvo, ispitanici su sebe same ocijenili znatno etički povoljnije nego »većina ljudi«, što je psihološki sasvim razumljivo i normalno. Pa ipak, ostaje nemali procenat onih, koji su i za sebe same sasvim jasno izjavili da se služe »prijateljima i poznanstvima« (21%), kao i »nesuprostavljanjem pretpostavljenima« (15%). Ovo je sigurno od ispitanika zahtijevalo veliku dozu realizma i iskrenosti, da ne kažemo cinizma. Veoma je, naime, žalosno kada mladi čovjek, koji

se tek sprema da stupi u život, mora računati na takve faktore u svojoj budućoj životnoj karijeri.

Drugo, očigledno je da naši ispitanici imaju veoma loše mišljenje o čitavom sistemu napredovanja u našem suvremenom društvu, kada u tako velikoj većini smatraju (63%) da je »korištenje prijatelja i poznanstava« daleko važnije od »marljivosti i zalaganja u radu«. Ili, možda, ti mladi ljudi zaista samo tačno i realistički ocjenjuju stvarnu situaciju koja kod nas postoji?

Izbor bračnog druga

Jedan od najvažnijih intimnih problema mladog muškarca ili žene u tim godinama je problem budućeg bračnog druga. Zbog toga smo u okviru našeg istraživanja postavili i pitanje:

»O kojim biste osobinama Vašeg budućeg bračnog druga vodili manje, a o kojima više računa prilikom sklapanja braka? (Ako već jeste u braku, recite o kojim ste osobinama vodili manje ili više računa)«

	Vrlo značajno	Beznačajno	Ostalo	
Fizički izgled	54	7	39	100%
Iz kakve je porodice	23	25	52	100%
Materijalni položaj	16	35	49	100%
Vjeroispovijest	14	51	35	100%
Školska sprema	10	35	55	100%
Političko mišljenje	9	41	50	100%
Narodnost	5	58	37	100%

U obradi odgovora na ovo pitanje izdvojili smo i konfrontirali samo ekstremne odgovore (»vrlo značajno« i »beznačajno«), jer se na taj način dobija jasnija i preglednija slika rezultata.

Kao što se odmah vidi, na prvo mjesto — i to daleko prije svih ostalih faktora — izbio je fizički izgled budućeg bračnog druga. Očigledno je da »potjera za ljepotom« ostaje primarna i »vječna« za većinu mladih ljudi, i mislimo da im se to zaista ne smije zamjeriti!

Veoma je pozitivna činjenica da je narodnost bračnog partnera došla na posljednje mjesto — svega 5% ispitanika smatralo je »vrlo značajnom«, a čitavih 58% »beznačajnom«. Manje je, međutim, pozitivna činjenica da je političko uvjerenje partnera također veoma slabo ocijenjeno. Ovo može govoriti dvije stvari: ili ispitanik, koji daje ovakvu ocjenu, smatra da je to zaista sporedno, i prema tome otkriva vlastitu apolitičnost, ili, naprotiv, smatra da će kasnije već »preodgojiti« onoga s kime se bude u braku vezao.

Drugo i treće mjesto na našoj listi po značajnosti zauzimaju izrazito »materijalistički« elementi: socijalno porijeklo i materijalni položaj bračnog druga. Možemo mi misliti što god hoćemo o etičkoj vrijednosti takvih shvaćanja, no ostaje činjenica da takva shvaćanja žive i imaju duboki korijen ne samo kod starijih, nego i kod sadašnje mlade generacije. Ovo je još razumljivije kada imamo na umu da ovdje imamo posla sa seoskom omladinom, koja je u tim pitanjima vjerovatno još uvijek konzervativnija od svojih gradskih vršnjaka.

Važnost vjeroispovijesti nije stavljena osobito visoko u bračnim razmišljanjima, ali nije baš niti beznačajna. Ovaj podatak o vjeroispovijesti treba povezati s onim o narodnosti, jer kod nas te razlike idu u pravilu zajedno. Iz diferencije u dobivenim procentima (14% kod vjeroispovijesti prema 5%

kod narodnosti) može se zaključiti da ima više onih ispitanika koji smatraju sličnost religija važnijom od sličnosti narodnosti.

Sve u svemu, odgovori na ovo pitanje govore da nam je seoska omladina u svojoj »bračnoj filozofiji« podosta konzervativna, iako, vjerojatno, ne u onoj mjeri kao što je to bio slučaj s generacijom njihovih roditelja.

6) ODNOSI MEĐU GENERACIJAMA

Kada se u našoj — i ne samo našoj — javnosti govori i piše o mladoj generaciji, jedan od problema koji se najčešće ističe je problem odnosa između generacija. Onaj stari, da ne kažemo »vječni« problem sukoba »očeva i djece«, postao je u naše vrijeme opet izuzetno aktuelan, jer mnogi pripadnici i starije i mlade generacije imaju osjećaj da »oni drugi« nisu u tim odnosima korektni.

Ovo je bio razlog da smo u svojem istraživanju dodirnuli i ovaj problem s dva pitanja, od kojih se jedno odnosilo na postojanje sukoba među generacijama, a drugo na veličinu utjecaja mladih u društvenom i političkom životu zemlje. Prvo glasi:

Koliko se slažete s mišljenjem da između Vaše generacije i starijih postoje nesporazumi i razmimoilaženja?

Potpuno se slažem	28%
Uglavnom se slažem	43%
Nipošto se ne slažem	7%
Nisam o tome razmišljao	22%
Bez odgovora	0%
	<hr/>
	100%

Gornji odgovori pokazuju prilično neveselu sliku, jer — ako izuzmemo one koji o tome nisu iznijeli nikakvo mišljenje — izlazi da svega 7% mladih ne smatra da postoji sukob generacija. Ova doza nepovjerenja jest faktor s kojim valja računati u objašnjavanju niza pojava u njihovu ponašanju, bez obzira što mi mislimo o *objektivnoj* situaciji koja na ovome planu postoji.

Ukrštanje sa socio-demografskim varijablama pokazalo je:

a) *Po spolu* su muškarci oni, koji češće nego žene, smatraju da je sukob generacija realan i prisutan. Ova razlika je razumljiva kada znamo da — pogotovo na selu — upravo muški dio omladine relativno rano preuzima na sebe dio ekonomskih obaveza u roditeljskoj kući, također su muškarci oni koji se u uvjetima sela bore za određeni status, dok djevojke najčešće čekaju udaju.

b) *Po školskoj spremi* zanimljivo je to da oni koji su više školovani odlučnije stoje na gledištu da sukob generacija postoji. Da li se ovdje radi o utjecaju obrazovanja kao takvog, ili o utjecaju određene sredine gdje se to obrazovanje stječe, nije moguće odgovoriti bez daljih istraživanja.

U ostalim socio-demografskim karakteristikama nije bilo znatnijih razlika među ispitanicima.

Pored pitanja o sukobu generacija, postavili smo još jedno pitanje iz ove oblasti:

Da li mladi ljudi imaju dovoljno utjecaja na život i sudbinu naše zemlje?

Imaju i suviše	7%
Imaju koliko je potrebno	29%

Nemaju dovoljno	35%
Nisam o tome razmišljao	29%
	<u>100%</u>

Rezultati pokazuju uglavnom isto ono što su pokazali i prethodni rezultati o sukobu generacija, iako u nešto blažem obliku. Naime, i ovdje se najveći broj ispitanika izjašnjava da »nemaju dovoljno utjecaja« na sudbinu zemlje (35%), a vrlo veliki broj ima i onih koji o tome nemaju određeno mišljenje — ovi opet pripadaju slabo školovanim kategorijama seoske omladine.

7) ZAKLJUČAK

Slika, koju smo dobili o našoj seoskoj omladini u ovome istraživanju, nesumnjivo je pozitivna i optimistična. Ovi mladi ljudi odnose se pozitivno prema društvenom sistemu u kojemu rastu, prihvaćaju samoupravljanje i ne žele pobjeći iz sadašnjosti, što je već samo po sebi svojevrsan znak njihova optimizma i realizma.

Čak je i slika religioznog raspoloženja omladine, koja je na selu inače tradicionalno bila više sklona religiji, znatno pozitivnija nego što se moglo očekivati, a ovo opet valja pripisati utjecajima — više stihijnim nego planskim — šire društvene sredine u kojoj svi živimo.

Sukob generacija je očigledno prisutan i na selu, iako u znatno manjoj mjeri nego u gradu. Ovo se mora tumačiti prije svega time, da je seoska sredina još uvijek relativno stabilnija u svojim socijalnim odnosima, što se reflektira i na lakše urastanje mladih generacija u društveno tkivo, bez onih krupnih potresa karakterističnih za urbanizirane sredine.

Stupanj obrazovanja javlja se kao veoma važan faktor u zauzimanju stavova prema gotovo svima pitanjima, i može se reći da što je omladina više obrazovana, tim je senzibilnija na sve ono što se događa u društvu. (Sjetimo se, uostalom, činjenice, da je najobrazovniji dio moderne omladine — studentska omladina — ujedno i njen najsenzibilniji i najfleksibilniji dio.)

Poseban problem predstavlja želja velikog broja mladih da napuste selo i prijeđu u grad. Ovo nosi u sebi niz širih društvenih opasnosti, i može se riješiti samo podizanjem seoskih sredina na jedan viši i moderniji nivo, koji će omogućiti ovoj omladini da zadovolji na selu svoje opravdane potrebe i zahtjeve.

Veliki udio onih, koji nemaju određenog mišljenja o pojedinim vitalnim pitanjima našeg razvitka, npr. o samoupravljanju, govori o tome da je potrebna velika i organizirana društvena akcija među seoskom omladinom (i ne samo omladinom!), kako bi ju se znatno više uključilo u postojeće društvene procese, nego što je to sada slučaj.

Postoje, također, i značajne razlike između muške i ženske omladine — ženska omladina je manje angažirana i informirana o gotovo svim pitanjima — koje su, međutim, rezultat tradicionalne situacije koja u ovome pogledu vlada na selu, i koja se neće moći tako brzo izmijeniti.

Summary

SOME SOCIO-POLITICAL VIEWS OF RURAL YOUTH

The general picture obtained from an investigation among young people in rural districts in Croatia is undoubtedly favourable and highly promising. It appears that young people take a positive attitude to the social system in which they are growing up, accept the system of self-management, and do not seek to escape from the present reality. This attitude in itself is an indication of their optimism and realism.

Further, the picture of the religious inclinations of young people in rural districts, where religious traditions have particularly deep roots, appears to be more favourable than was anticipated. This is to be attributed to the influences — although indirect and unplanned — of the wider social community in which we all live.

The conflict between the generations, though obviously present, is less pronounced in rural areas than in towns. The main reason for this is to be found in the fact that rural communities are based on comparatively more stable social relations. This also makes it easier for their younger generations to merge with the existing social pattern without the major upheavals that mark urban communities.

The level of education appears to play a very important role in approaching almost every question; in fact it may be said that the more educated the youth, the more sensitive they seem to be to what is happening in society (note the fact that the best educated section of modern youth, i. e. students, is at the same time its most sensitive and flexible part).

A special problem arises from the desire of many young people to leave the farms and move to town. This trend is pregnant with various social dangers and can only be checked by raising rural communities to a higher and more modern level which would enable their younger members to satisfy their legitimate requirements and demands in the country.

The fact that there are many young people who have no definite views on some of the vital questions of the country's development (e. g. the system of self-management) points to the need for organized large-scale social activity among the young (and not only among them) in order to connect them with current social processes more closely than this is the case at present.

There also exist considerable differences between male and female youth: on almost all questions young girls are less informed and engaged than boys. However, these differences arise from a traditional situation which still survives in rural regions and is not likely to be changed for some time to come.

Резюме

НЕКОТОРЫЕ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПОЗИЦИИ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Картина полученная в результате исследования нашей сельской молодежи в СР Хорватии несомненно положительная и оптимистическая. Эти молодые люди положительно относятся к общественной системе в которой они растут, принимают самоуправление и не желают убежать от настоящего времени, что уже само собой знак их оптимизма и реализма.

Даже картина религиозного настроения молодежи, которая в селе по традиции была более подающейся к религии, является положительной сверх всякого ожидания, что в свою очередь надо приписать общественной среде в которой мы все живем.

Столкновение поколений очевидно присутствующее и в селе хотя в значительно меньшем размере чем в городе. В первую очередь это поясняется отношением более постоянными социальными отношениями сельской среды, что отра-

жается на более легкое проникновение молодой генерации в общественную ткань, без тех крупных потрясений характеризующих городские среды.

Степень образования является очень важным фактором при определении позиций относительно почти всех вопросов и можно сказать что сама молодежь если она более образована тем она более чувствительна ко всем явлениям происходящим в обществе. (Припомним, между прочим, что самая образованная часть современной молодежи — студенческая молодежь в то же время самая чувствительная и легко приспособляющаяся часть).

Отдельной проблемой является стремление большей части молодежи покинуть село и переехать в город. Это явление скрывает в себе широкие общественные опасности и его можно решить только повышением уровня сельской среды на более современный уровень, согласно которому сельская молодежь сможет удовлетворить свои обоснованные потребности и желания.

Большинство тех без определенного понимания некоторых витальных вопросов нашего развития, на пр. самоуправления, указывает на необходимость проведения большой и организованной общественной акции между сельской молодежи (и не только молодежи) с целью ее более значительного включения в общественные процессы, что не совершено до сих пор.

Существуют так же, значительные расхождения между мужской и женской молодежи — женская молодежь менее вовлечена и осведомлена почти во всех вопросах, а эти расхождения являются результатом традиционных обстоятельств в этом отношении присутствующих в селе и которые нельзя так скоро отстранить.